

Szinnyei József első finnországi útja

Az első finnországi út (1879–1880) a fiatal Szinnyei életében fordulópontnak bizonyult. Éppen ilyen sorsfordulóvá vált 40 évvel korábban Reguly Antal életében is a finnországi utazás: 20 éves ifjúként érkezett Finnországba, s innen útja nem hazájába, hanem a távolba, a keleti rokon népekhez vezetett. Abban, hogy a finnugor nyelvtudomány az, amivé az idők folyamán fejlődött, szerepet játszik e két magyar kutató finnországi tartózkodása is. Anélkül, hogy csökkenteni akarnánk Regulynak a korabeli finnekre gyakorolt hatását, meg kell állapítanunk, hogy Szinnyei nélkül nem támadt volna olyan élénk érdeklődés a magyar kultúra és nyelv iránt, mint amilyenek ez az elmúlt száz esztendő során mutatkozott.

Szinnyei nem érkezett útravaló nélkül Finnországba: Budenz József tanítványaként már jártas volt a finn nyelvben, bizonyára ismerte a Barna-féle Kalevala fordítást és Hunfalvynak gazdag, tartalmas útleírását (Utazás a Balt-tenger vidékein), amelyek egyaránt 1871-ben jelentek meg. Feltehetőleg tudomása volt arról is, hogy az ő utazását megelőzően már három évtizede kapcsolat állt fenn finn és magyar tudósok közt.¹ Az 1847–1879 közti években hét finn kutató-tudós² vendégeskedett Magyarországon, Hunfalvy meg Budenz pedig járt Finnországban (az előbbi 1869-ben, az utóbbi 1877-ben). Az ő finn ismerőseik — legalábbis névről — ismerősek voltak Szinnyeinek. Így hát néki nem a „nagy ismeretlenbe” kellett elindulnia, miként öelötte Reguly-nak. Ráadásul leendő barátja és munkatársa, Antti Jalava azok közé az előbb

¹ YRJÖ WICHMANN, Paavali Hunfalvyn suomalaista kirjeenvaihtoa. Suomi V/2, VähKirj. 53. Helsinki 1923.

² ERIK ALEKSANTERI INGMAN (1810–1858) orvos, professzor; második, 1847–1848-as külföldi útja során 1847 nyarán kb. három hónapot töltött Magyarországon. Ismerte Regulyt és dolgozott Bugát Pállal.

OSKAR BLOMSTEDT (1833–1871) pedagógus, író, nyelvész, a finn és a magyar nyelv első magántanára a Helsinki Egyetemen; 1866-ban járt Magyarországon, ismerte Hunfalvyt és Budenzet.

AUGUST AHLQVIST (1826–1889) költő, nyelvész, a finn nyelv és irodalom professzora; 1862-ben volt Magyarországon.

OTTO DONNER (1835–1909) nyelvész, professzor; 1872-ben látogatott el Magyarországra.

JOHAN REINHOLD ASPELIN (1842–1915) a finnugor őstörténeti kutatások megalapítója, professzor, régész; 1871–1873-ban kutatóúton volt Oroszországban, onnét Magyarországra is ellátogatott.

ANTI JALAVA (ALMBERG) (1846–1909) író, újságíró, korának legelkessebb magyarbarátja Finnországban, a magyar nyelv rendkívüli lektora a Helsinki Egyetemen 1881-től haláláig; első ízben 1875-ben járt Magyarországon.

ARVID GENETZ (1848–1915) nyelvész, pedagógus, költő (Jännes néven írt), professzor; 1878–1879-ben tartózkodott Magyarországon.

említett kutatók közé tartozott, akik már jártak Magyarországon, és aki éppen azon fáradozott, hogy Magyarországot a finnek körében ismertté tegye.³

Az 1870-es és 1880-as évek művelt finn embere már teljesen tisztában volt nyelvrokonságunkkal, és már volt alkalma megismerkedni a magyar viszonyokkal, különösen a kulturális élet különféle jelenségeivel, mind az újságokból, mind pedig azoknak az útirajzoknak és cikkeknek az alapján, amelyeket a Magyarországon megforduló finnek tettek közzé. Az 1866–1880 közt megjelenő első finn nyelvű folyóirat, a Kirjallinen Kuukauslehti bőségesen tartalmaz ilyenféle anyagot (összesen 57 cikket és tanulmányt), többek közt Oskar Blomstedtnek tartalmas és részletes útileveleit, valamint a Petőfiről és költészetéről szóló terjedelmes ismertetését. A lap Budenztól és Hunfalvytól is kapott magyar témájú cikkeket, ill. cikkekhez való forrásanyagokat.

A Kirjallinen Kuukauslehti megszületése előtt Magyarországról, pl. a 48-as szabadságharerről és a magyar irodalomról szóló tudósítások a születőben levő finn lapokban, de az akkori svéd nyelvű napilapokban és folyóiratokban is megtalálhatók. A finnek nemzeti költője, J. L. Runeberg 1833–1834-ben néhány Tóth Endre, Vitkovics Mihály, Kazinczy Ferenc és Kisaludy Károly verset tett közzé az ő maga szerkesztette Helsingfors Morgonblad című napilapban (amely 1832 és 1844 közt jelent meg, 1844–1845-ben Helsingfors Morgonbladet címmel). Forrásmunkául Toldy Ferencnek a Handbuch der ungarischen Poesie (1827–1828) című ismert antológiáján alapuló „Blumenlese aus ungarischen Dichtern”⁴ szolgált. A lapban Runeberg saját fordításain kívül megjelent egy terjedelmes beszámoló Kisaludy Károly életművéről, valamint az elsősorban nyelvészként ismert Herman Kellgren⁵ svéd fordítása Vörösmarty Szózatáról. Az 1835. október 19-i számban majdnem az egész négyoldalas lapot betölti a Dózsa Györgyről és az 1514. évi nagy parasztlázadásról szóló leírás. — A finn nemzeti ébredés vezéralakja, J. V. Snellman által alapított irodalmi és társadalmi lap, a Litteraturbladet (1847–1863), amelynek az 1850–1854 közötti éveket nem számítva Snellman a főszerkesztője is volt, a maga részéről igyekezett gyarapítani olvasóinak ismereteit Magyarországról. Német és angol nyelvű forrásmunkákra támaszkodva ismertetést jelentetett meg a magyar irodalomról, a magyar népeletről, kiadott 14 olyan népdalt, amelyeket Kertbeny Károly Ausgewählte ungarische Volkslieder című antológiájából⁶ (Darmstadt 1851) fordítottak, és közölte E. A. Ingmannak a finn viszonyokra átdolgozott finn nyelvű Szózatát (1857. 62–63).

Szinnyei tehát nem olyan országba érkezett, ahol ne ismerték volna az ő távoli és nyelvileg elszigetelt hazáját. A finn érületű és finn nyelvűsre törekvő értelmiségnek határozott képe volt a nemzeti öntudatra ébredt magyar népről, amelytől „számos tekintetben sok a tanulnivalónk”. Ezt mondja Antti Jalava az 1876-ban megjelent Unkarin maa ja kansa című útikönyvének

³ LAKÓ GYÖRGY, Antti Jalava mint a finn–magyar kapcsolatok megalapozója. Magyar Tudomány 1978: 867–870. VILJO TERVONEN, Antti Jalavan Unkarin-harrastuksista. In: Suomalainen Suomi 1939/2–3.

⁴ LAURI VILJANEN, Runeberg ja hänen runoutensa I. Porvoo 1944. 335–336. RAGNAR ÖLLER, Ett kvarts av vårt litterära liv 1828–1853. I Poesin. Helsingfors 1920. 59–60.

⁵ HERMAN KELLGREN (1822–1856) nyelvész, Bopp, Brockhaus és Castrén tanítványa, a szanszkrit nyelv egyetemi magántanára, 1864-től a keleti irodalmak professzora.

⁶ Ungerns litteratur för åren 1850–1853. Litteraturblad 1853: 137–144; Puszta's i Ungern. Litteraturblad 1855:122–128; Ungerska folkbilder. Litteraturblad 1862:234–237 (ez utóbbi cikk 14 népdal fordítását tartalmazza).

előszavában. Ugyanerre célozgatott egy évtizeddel korábban Oskar Blomstedt. Egyesek túlzásnak tartották az ő lelkesedését. A finn színház megalapítója, Kaarlo Bergbom, aki külföldi tanulmányútja során Magyarországon is megfordult, a következőket írja az egyik barátjának Pestről 1879. október 3-án:

„Mindig is egy adag szkepticizmus volt bennem, amikor Almberg (Jalava) vagy a megboldogult Blomstedt oly magasztalóan szóltak a magyar viszonyokról, de most hogy magam is láttam, milyen életerő lakozik ebben a népben, meg kell val-lanom, hogy ez a legmelegebb csodálatot, a legmélyebbre hatoló vizsgálódást ér-demli meg.”⁷

Várva várt vendég volt Szinnyei. Érkezéséről tudtak, mivel Budenz Jalavának írt levelében tavasszal említést tett róla. A vendég megérkezését követően Jalava így ír Budenznek 1879. július 25-én:

„Szinnyei július 3-án érkezett ide és 8-án ment el. Fölöttébb szeretetre méltó fiatal ember, és szerény, értelmes lénye révén rögtön mindenkinek megnyerte a tetsz-sét, akikkel találkozott. Én először a Kaivopuistoban találkoztam vele, és mivel véleményem szerint rögvést be kellett őt vezetni a helyi szokásokba, nyomban totit⁸ rendeltem. Arra gondoltam, hogy ha másat nem is lehetne neki megtanítani, legyek legalább a 'toti-mestere'. De képzeld csak meglepődésemet, amikor elme-sélte, hogy Koppenhágában már megtanult totit inni. Tehát már ideérkeztekor 'mester' volt, és nekünk nem maradt más, minthogy fenntartsuk benne a 'toti-hitet'. Ittunk is minden este ebből az északi italból. Egyébként úgy tűnt, hogy megkedvelte kicsi fővárosunkat, és azon csodálkozott, hogy mi itt ilyen szabadon élünk az orosz befolyástól. Gondolom, jó rokonaink, a magyarok azt hiszik álta-lában, hogy mi az oroszok korbácsa alatt nyögünk — ami azonban éppenséggel nem így van, miként azt te magad is jól tudod. — Szinnyei innen Hämeenlinnába Genetzhez utazott, onnan pedig Genetz társaságában Karjalába, és talán még most is arafelé vannak. Később Kangasalán akar lakni, ahonnan szeptemberben tér ide vissza. — Számomra nagyon érdekes volt, hogy Szinnyeitől szóbeli információt hallhattam a magyar viszonyokról, mivelhogy Genetzcel nem volt alkalmam találkozni, bár egy hetet itt töltött.”⁹

Jalava rögtön gondviselésébe vette Szinnyeit. Ez az 1879. július 2-án kelt, feleségének írott leveléből is kiderül, aki a gyerekekkel az apósághoz ment nyaralni. Jalava említi, hogy találkozott Szinnyeivel, és hogy J. R. Aspelinnál járt vele. A levél így folytatódik:

„Szinnyei a Seurahuonéba kvártélyozta be magát, de én megparancsoltam neki, hogy holnap költözzön át hozzám arra a néhány napra, amit itt tölt. . . . Tisztes-séges, szerény és értelmes fiatalembernek látszik, a maga 22 évével; kicsinyke, helyes fiú. Csak nem gondol Pippi [ez volt felesége beceneve] rosszra, hogy ide hívtam, amikor itt van hely, és hát csak nem eszik sokat?”¹⁰

A feleségének írt következő levelében (július 6.) Jalava elmondja, hogy ameny-nyire csak lehet, figyelmes volt a magyar vendéggel szemben, elvitte vitorlázni,

⁷ ELIEL ASPELIN-HAAPKYLÄ, *Suomalaisen teatterin historia*. III Helsinki 1909. 18. l. — A magyar nyelvű levéldízetek nyelvezetén és írásmódján természetesen nem módosítottam. A finnról fordított levelekben a szögletes zárójelek foglaltak az én meg-jezésem, magyarázataim. — V. T.

⁸ A „toti” leírása: „A meleg víz, cukor és cognac teszik alkotórészeit a toddynak, mely mint neve is mutatja, eredetileg angol ital ugyan, de már emberemlékezet óta ural-kodik Finnországban is, és valóságos nemzeti italukká vált a finneknek” (SZINNYEI, *Az ezer tó országa*. 370). — A totit ma már nemigen ismerik a finnek.

⁹ MTA Ms. 5447/66.

¹⁰ ILONA JALAVA, ANTTI JALAVA. *Tavallisen miehen tarina*. Porvoo 1948. 205. l.

megmutatta neki a várost; jót ebédelték és a Hesperia parkban még népi multságokon is részt vettek. Jalava nem felejtí el megemlíteni, hogy Szinnyei nagyon mértékletes, már ami az ivást illeti. Jalava felesége kedvesen válaszol:

„Örvendek, hogy Szinnyei eljött, és annak még jobban, hogy hozzánk hívtad lakni. Örvendeznék, ha ősszel is biztosíthatnánk neki szállást. Ez neked csak hasznos lehetne, a magyar nyelv tanulása szempontjából. — Szóval Szinnyei 'nagyon mértékletes, már ami az ivást illeti' — ez fölötébb örvendetes, csak tí toti-kedvelők el ne rontsátok benne ezt a jó szokást.”¹¹

Bizonyára Jalava érdeme az is, hogy a fentebb említett Bergbom színház-igazgató Budapesten találkozott azokkal az emberekkel, akikkel Jalava 1875-ös útján megismerkedett. Hunfalvyt csak egyszer látta, de Budenz, aki nyáron is a városban tartózkodott, rendkívül barátságosan fogadta. Valószínűleg Budenz vitte el Bergbomot Szinnyei szüleihez, mivel Bergbom így ír nővérének 1879. augusztus 10-én:

„Egy magyar fiatalember tartózkodik mostanában Finnországban és ott is marad újévig. Ha lehetséges, légy vele szemben udvarias. Édesapja — a nevére pillanatnyilag nem emlékszem, S-sel kezdődött — nagyon szívélyesen bánat velem.”¹²

Amikor Szinnyei Finnországba érkezett, Jalava 33 éves volt, azaz 11 évvel idősebb nála. Ez a korkülönbség végülis nagy szerencsét jelentett Szinnyeinek, mivel Jalava mint sokoldalú, kulturális téren aktívan tevékenykedő ember, ismerte az egész akkori finn intelligencia vezető egyéniségeit és meghatározó módon tudta a fiatal magyar ösztöndíjas finnországi tartózkodását elősegíteni. Jalava leánya, édesapja életrajzírója, egyáltalán nem túloz, amikor megállapítja, hogy Szinnyei „Antti (Jalava) minden barátjával megismerkedhetett”, és nyomatékosan hozzáteszi, hogy „az ő és Antti barátsága és rendszeres levelezése egy életen át tartott”.

Szinnyei Budenznek, a „kedves Urambátyámnak” írt levelei világos képet festenek a finn útról és a finnországi tartózkodásról. A leendő nyelvész nyitott szemmel utazik, és feltehetőleg tanára biztatására igyekezik találkozni neves tudósokkal is. 1879. június 28-án így ír Malmöből:

„Innen-onnan két hete lesz, hogy otthagytam Budapestet, s lassanként már kezdem megszokni az egyedüllétet. Igaz ugyan, hogy eddig voltaképen nem is voltam egészen egyedül mert Bécsben például találtam meg jó barátokat, Berlinben is ösmerőst, s útközben is csak akadtak mindig új ismerősök, kikkel jól eltelt az idő. Általában mondhatom, hogy igen jól mulatok; sok újat és érdekest látok és hallok, és ez szórakoztat.

Voltam Bécsben, Prágában, Drezdában, Berlinben, Stettinben és Kopenhágában, s mindenütt megtekintettem, a mi engem érdekelt és a mit rövid idő alatt meg lehetett tekintenem. Különösen Prága, Drezda és Kopenhága tetszett nekem, Berlin nem igen. Schott-ot kerestem, de nem találtam otthon, mert jelenleg szabadságon van; a jövő félévben — mint hallottam — a finn irodalomból fog előadni. — Kopenhágában fölkerestem Thomsent, de szintén nem találtam otthon; s ha jól értettem, a mit kérdésemre dánul feleltek, nincs most Kopenhágában.

Külömben itt igen kellemesen töltöttem két napot honfitársunkkal, Bauer borkereskedővel, ki 15 év óta árul itt 'aegte ungariske vine'-t.

A két tengeri utat minden baj nélkül kiállottam; azomban: 'három a tánc', és nem lehetetlen, hogy a sós víz majd harmadszorra táncoltat meg.

¹¹ I. m. 207.

¹² Suomalaisen teatterin historia. III. 16. l.

Itt Malmöben semmi látnivaló sincs, azért még ma délután indulok Stockholmba, s így a jövő hét folyamában már Finnországban leszek. Onnan majd tudósítom Urambátyámat, s addig is maradok

hálás tanítványa
(aláírás)¹³

Miként már a fentiekből kiderült, Szinnyei nem időzött sokáig Helsinkiben, hanem továbbindult vidékre, hogy finn tudását gyakorolja. Útja előbb Hämebe vezetett, ugyanazon tősgyökeres finn vidékre, ahová a finn házigazdák Budenzet és Hunfalvyt is elvitték. Így hát karjalai útja előtt Szinnyei is beiktat egy kis kitérőt Hämeenlinnából a felvilágosult finn földműveshez és országgyűlési képviselőhöz, Juhana Idänpää-Heikkilähez. 1879. július 13-án így ír Budenznek:

„Gazdám, Juhana Idänpää Heikkilä, sokat emlegeti Urambátyámat, és általában nagy tisztelője a magyaroknak. Itt talán egy hétig maradok; a jövő héten egy kis utazásra indulunk Karéliába, Genetz-el, s azután még 4–5 hétre elmegyek Kangasalába.”¹⁴

Akkoriban nagy feltűnést keltett Finnországban, ha egy külföldi tudott finnül. Nem is csoda, hiszen a kor értelmisége svéd iskolázottságban részesült, és többnyire még családi körben is a svédet használták. Jalava és néhány barátja társaságában Szinnyei már Helsinkiben kipróbálhatta finn tudását, de úgy tűnik, hogy a helyzete vidéken nehezebb lehetett. Ugyanabban a levelében így ír Budenznek:

„A finn beszédből első nap majdnem semmit sem értettem, de most már annyira-mennyire hozzászókoztam a fülem, úgy hogy legnagyobb részt megértem. Beszéltni persze még nehezebb volt, hanem most már az is csak megy valahogy, mert muszáj. Majd ha valamire vittem, finnül írok Urambátyámnak.”¹⁵

Éppen 8 hónappal később Szinnyei megvalósította szándékát, és finnül írt.¹⁵ Ha a levelét egybevetjük a kortárs finnek, pl. a Jalava vagy a Jalaváné által írott levelekkel, nem veszünk észre lényegbevágó különbséget; a szó- és kifejezésválasztás, valamint a helyesírás természetesen eltér a maitól.

A finn nyelv ilyen gyors megtanulásától a finnek el voltak ragadtatva. Helsinkibe való visszatértét követően 1879. szeptember 7-én így ír Szinnyei:

„Most már csakugyan nem kell hozzá nagy arcátlanság hogy finnül beszéljek, sőt a Suometar¹⁶ ezt írja rólam:

Szinnyei úr már olyan folyékonyan beszél a finn nyelvet, hogy az ember meglepetve hallja. Kiejtésében semminemű idegenszerűséget nem észlelni. (Persze ezt a dicséretet egy kicsit degradálni kell.)”¹⁷

Ezeket a dicsérő szavakat Jalava írta barátjáról, és az volt a véleménye, hogy a finnek joggal szégyellhetik magukat ez előtt a külföldi előtt. A jogászok például, akiknek finn nyelvtudása akkoriban még közismerten gyatra volt, tanulhattak volna Szinnyeitől.

¹³ MTA Ms. 4756/187.

¹⁴ MTA Ms. 4756/188.

¹⁵ MTA Ms. 4756/193.

¹⁶ A Suometar finn nyelvű napilap volt, később Uusi Suometar címen jelent meg.

¹⁷ MTA Ms. 4756/190.

Mégis Szinnyeiének is ugyanaz volt a baja, mint a többi magyarnak, és általában a külföldieknek, mert ugyanebben a levélben ezt írja:

„A mondattani kérdések közül már régen bajlódom a partitivussal (illetőleg az objectum casusaival), de nem tudok velük tisztába jönni, — s Meurman¹⁸ azzal vigasztalt, hogy azokkal senki sincs tisztában.”

Tanulmányai valószínűleg előrehaladtak, mivel 1879. december 7-én Szinnyei ezt írja:

„A mi a mondattani vitás kérdéseket illeti, jó csomó adatot gyűjtöttem az objectum casusaira vonatkozólag, mert ezek bántották leginkább nyelvészeti lelkiismeretemet, s most már ezekkel is jóformán tisztában vagyok.”¹⁹

De hát nyár volt, Szinnyei meg fiatal. Nem tévesztve útjának legvégső célját szem elől 1879. augusztus 10-én így ír Vääkysből tanárának:

„Az »extra Hungariam non est vita« -féle mondást sohasem tartottam igaznak, de most még kevésbé tartom annak. Azt előre gondoltam, hogy Finnországban nem lesz rossz dolgom, de hogy ilyen gyöngy-életem legyen, azt álmodni sem merem volna. Helsingforsban (Helsinki), Tavastehusban (Hämeenlinna), keleti Finnországban csupa mulatságból állt az életem; mikor ide költöztem Vääkysbe, azt hittem, hogy itt az isten háta mögött halálra unom magamat, — de nagyon csalódtam. Itt is rendkívül kellemes napokat élek; ellátásom olyan jó, hogy jobb se kell, a lakásom nagyon kényelmes (4 szoba), és a mi fő: igen szeretetre méltó szomszédaim vannak. T. i. itt lakik Meurman sógora, Friberg nyugalmazott lector, kinek felesége igen vidám és beszédes öreg asszonyság, — és náluk lakik Meurman kisebbik (és szebbik) leánya. Az öreg asszonyság erre a néhány hétre egészen nagy-nénei gondjai alá vett; minden napra van valami plánuma; ma ide megyünk, holnap meg oda, hol gyalog, hol kocsin, hol csónakon; mindennap 3—4 órát töltök az ő körükben, és beszéllek finnül egész arcátlansággal. Ezen kívül sokat olvasok is (csak finnül), mert könyvekkel szintén ellátnak szomszédaim.”²⁰

Finnországba való elindulása előtt Szinnyei összeállíthatott valamiféle munkatervet, de aztán tanárához fordult tanácsért. 1879. szeptember 7-én így ír Helsinkiből:

„Becses levelét már itt H-forsban kaptam meg, s igen szépen köszönöm, hogy irányt tetszett adni tanulmányaimnak, melyek eddig csak általánosságok közt mozogtak. Eddig csak beszéltem, olvastam, és jegyeztem egyet-mást, a mi föltűnt nekem; így Karjalában, Savóban és Kangasalában följegyeztem néhány dialektus-sajátságot, — persze nem sokat, s ezenkívül sajtószerű szólásokból is van egy kis gyűjteményem, mely mindennap gyarapszik. Ebből láthatja k. Urambátyám, hogy a mulatás mellett hasznos dolgokkal is foglalkoztam. — Tegnap komolyan belekezdtem a finnorsz. dialektusok tanulásába; a mi megszerezhető, azt megszerzem és később (Német országban v. otthon) dolgozom föl; a többi irodalmi készletet itt használom. Csak az a kár, hogy kevés dialektus van eddig ismertetve. — A szótár előkészítését szintén megkísértem, ámbár itt nagy nehézségemre lesz, hogy svédül nem tudok. A finn—német szótárról éppen a Seura utolsó ülésén volt szó. („K. Ervast vezető tanártól a Finn—német szótárhoz való kézirat eleje érkezett be, és e kéziratot O. Donner professzornak valamint B. F. Godenhjelm és I. Krohn lektoroknak ellenőrzésre átadtak.”) [Szinnyei idézete a

¹⁸ AGATHON MEURMAN (1826—1909) közíró, újságíró és államférfi. Kangasalában övölt a Liuksiala major, amely nem volt messze attól a helytől, ahol Szinnyei a nyarat töltötte.

¹⁹ MTA Ms. 4756/192.

²⁰ MTA Ms. 4756/189.

Suometarból.] A dolog bizony sok, és sietnem kell, mert nem hiszem, hogy télen át itt maradhatnék, noha finn atyánkfiai itt is elhalmoznak szivességükkel, s így pl. a „Suometar”-t ingyen kapom, és van állandó szabadjegye a finn színházba. Mindenesetre első sorban azokat a dolgokat veszem elő, melyeket csak itt lehet tanulni; a többit hagyom későbbre.”²¹

Ha meggondoljuk, milyen feladatokat kaphatott Budenztól, arra a következtetésre jutunk, hogy Szinnyei már egyetemista évei során tekintélyes finn nyelvi tudásra tehetett szert. Az Unkarin maa ja kansa című útikönyvében (303) Jalava elmondja, hogy Budenz haladó finn nyelvtanfolyamán a már „jobb tudó hallgatók vettek részt, és ezek a Kalevalát fordították. Közülük kiváltképpen ketten voltak viszonylag eléggé jártasak a finn nyelvben, úgy hogy ők önállóan lefordították például Aleksis Kivi Lea-ját.” Jalava neveket nem említ; a Lea fordítása ugyanabban az évben jelent meg (1876), mint Jalava könyve, a fordítók Halász Ignác és Szilasi Mór. Aligha volt Szinnyei tudásban náluk rosszabb.

Munkatervének megvalósításáról 1879. december 7-én kelt levelében ad számot:

„Itt van már az ideje, hogy egy kis számadást adjak be eddigi sáfárkodásomról. Négy feladatot tetszett elmém tűzni; ezek közül az elsőt, a tájzolások tanulmányozásával annyira-mennyire elkészültem... Hanem a másik két dolog bizony nem ment. Szólamódokat nem gyűjthettem, csak éppen annyit, a mi olvasás közben véletlenül a szemembe tűnt; ezen a téren a finnek sem tettek meg semmit. A szótár-üggyel pedig éppenséggel nem boldogulhatok, azon egyszerű okból, hogy nem tudok oly jól svédül, mint kellene. Azért kérem k. Urambátyámat, sziveskedjék valami más munkát szabni elmém, mert valószínűleg még jó darab ideig kell itt maradnom a magyar nyelvtan miatt.”²²

Ilyenfajta feladatok elvégzése közben kényszerből is gyakorolta finn nyelvtudását, és Budenz még csak nem is javasolhatta volna ezeket Szinnyei-nek elegendő nyelvtudás hiányában. Úgy tűnik, hogy Budenznek az általa tervezett finn—magyar szótár járt a fejében,²³ melynek megvalósításából ilyen formán Szinnyei kivehette volna a részét.

A Szinnyei első finnországi útjáról alkotott kép bizonyára hiányos lenne, ha nem volnának meg azok a levelek, amelyeket ugyanakkor Jalava írt Budenznek. Szinnyeinél egy nappal korábban Jalava ezt írja (december 6.):

„Rögvest válaszolni akarok a kérdésemre, miért nem kérjük, Szinnyei és én, Genetz segítségét is magyar nyelvünk szerkesztésében. Ez 1. gyakorlatilag lehetetlen, mivel Genetz 10 mérföldnyire lakik innen, Hämeenlinnában, így hát aztán sose találkozunk vele; 2. Genetz tudományos nyelvtant ír, mi ezzel szemben gyakorlati nyelvkönyvet, és 3. amennyire én Genetzet ismerem, másokkal együtt ő semmi irodalmi munkába nem fog bele, énvelem legalábbis nem. Ennyit erről! — Ami egyébként Szinnyeit illeti, mi „finnusok” mindannyian, de én különösképpen nagyon örülök annak, hogy ő itt tartózkodik → mivel általa voltaképpen egy „Mikro-Magyarország” van a körünkben. Mindenki kedveli, amit ő ki is érdemelt kedves és szerény lénye révén. Az, hogy mi megkíséreljük őt a lehetőségekhez mérten mulattatni, hogy az idő ne teljék unalmasan a számára, magától értetődik. Ugy lát-szik, jól is érzi magát, legalábbis ő maga ezt bizonygatja.”

²¹ MTA Ms. 4756/190.

²² MTA Ms. 4756/192.

²³ Budenz tervét részletesen ismertette A. KANNISTO a Suomalais-unkarilaisen sanakirjan hankkeita 1860 c. cikkében (Vir. 1939:188—201).

Ezután, csakúgy mint a nyáron a feleségének, Jalava azon kesereg, hogy Szinnyeinek nem igen ízlik a finnek kedvenc itala. (Ezekről az italozási szokásokról Szinnyei mulattató képet fest *Az ezer tó országa* című könyvének XVIII. fejezetében, melynek címe: *Helsingforsi élet*.) A levél így folytatódik:

„Egyébként teljesen egészséges, és már a hidegektől sem fél úgy, mint kezdetben. Az idén, különös bizony, roppant kemény hidegek voltak nálunk, — 15° és — 19° közt. — Nyelvkönyvünk meglehetősen előrehaladt, mivel majd minden nap dolgozunk; egyáltalán nem valami könnyű munka — vigye el az ördög azokat a ti igekötőiteket! — Ami Szinnyei finn nyelvtudását illeti, abban ő már egész mester; jobban beszél és ír, mint sok született finn. Pillanatnyilag nyelvünk különböző nyelvjárásait kutatja. Nem volna lehetséges a számára újabb állami támogatást biztosítani, hogy itt maradhasson még a nyárig, ha már egyszer itt van?”²⁴

A szótárterv továbbra is foglalkoztatja Budenzet, mivel Jalava a következő szótárakat²⁵ említi neki: Rothsten, Latin—finn; Geitlin, Finn—latin; Ervast. Finn—német; Swan, Angol—finn szótárát, amelyek „szép lassan előre haladnak”. Beszámol arról, hogy Szinnyeivel bemutatkozó látogatáson voltak Ahlvistnél. A levél így fejeződik be:

„Ezen a héten 'magyar esték' voltak nálunk a színházban, ugyanis a Falu rosszát adták és ráadásul *csárdással*. Ezt ugyanis Szinnyei, aki úgy tűnik éppen olyan tehetséges „táncmester” mint „nyelvész”, tanította be színészeinknek és színésznőinknek. Januárban mutatják be Szinnyei fordításában A cigányt.”²⁴

Mint ismeretes, Szinnyei 1880 tavaszáig maradt Finnországban. Így a barátok folytathatták a magyar nyelvkönyv írását. 1880. április 2-án a következőket írja Jalava Budenznek:

„Egészen novembertől majdnem minden nap a magyar nyelvtan elkészítésén dolgoztunk. A munka annyira előrehaladt, hogy maga a nyelvkönyv már elkészült (3 ívet már ki is nyomtak), és az olvasmányok egy része is készen áll, most éppen ezt szerkesztjük. Talán a jövő hónap folyamán elkészül a könyv. — Ezen kívül Szinnyei oroszul kezdett tanulni.”²⁶

A könyv abban az évben megjelent. Jalava rögtön használatba is vette a helsinki egyetemen, ahol ősszel magyart kezdett tanítani.

A fenti levélből kiderül, hogy az ifjú ösztöndíjasnak sokféle tennivalója akadt. Az, hogy egy magyar darabot ő fordított le finnre (Szigligeti Ede, A cigány), ékesen bizonyítja, milyen finn nyelvtudásra tett szert. Jalava tagja volt a Finn Színház vezetőségének, és 1877-ben lefordította Tóth Ede színjátékát, A falu rosszát (Kylän heittiö), amelynek éppen olyan kirobbanó sikere volt Helsinkiben, mint a Nemzeti Színházban Magyarországon. Bergbom színházigazgató, aki már visszatért külföldi útjáról, budapesti tartózkodása során betekintést nyert a magyar színjátékirodalomba, megismerkedett az irodalmi élet kiválóságaival, többek közt Greguss Ágosttal és Rákosi Jenővel, és egyben új műsort keresett saját színháza számára. Három levélben a népszínművekről ír a nővérének, és megállapítja, hogy azokban olyan költői báj van, „amely talán többnyire etnográfiai és nem művészi, de ami mégis

²⁴ MTA Ms. 5447/67.

²⁵ JALAVA a következő szótárakra gondolt: F. W. ROTHSTEN, *Latinalais-suomalainen sanakirja*. 1864 (újabb kiadása 1884); J. G. GEITLIN, *Suomalais-latinalainen sanakirja*. 1883; K. ERVAST, *Suomalais-saksalainen sanakirja*. 1888; C. G. SVAN—H. GRANSTRÖM, *Englantilais-suomalainen sanakirja*. 1904.

²⁶ MTA Ms. 5447/68 I, II.

valami ragyogásba vonja ezeket a darabokat . . .” Ezenfelül Bergbom tudja jól, hogy ezek hatással lesznek a (finn) közönségre.²⁷

Szinnyei fordítása 1879. november végén jelenik meg. A Finn Irodalmi Társaság könyvtárában van egy példány, amelyet Elias Lönnrotnak dedikált „mély tisztelettel a fordító”.

Számot adva munkájáról Budenznek a következőket írja Szinnyei (december 7.):

„A »Mustalainen«-t bizonyára meg tetszett már kapni, mert még a mult hét elején elküldtem; ha netán volna most az egyetemen egy pár jó finnista hallgató, szívesen küldenék azok számára is néhány példányt. Bergbom kérésére fordítottam le, s ez nem is volt munka, hanem csak multság; az egész két hetet vett igénybe.”²⁸

A végzett munka fölött érzett örömet azonban valószínűleg elhomályosította Genetz szörszálhasogató kritikája, amely a Kirjallinen Kuukauslehti 1879. évi utolsó számában jelent meg. Szinnyei válaszolt rá, de a vita folytatódott, mígnem a fordító elegánsan véget nem vetett neki a lap 1880/7. számában.

Szinnyei nem tudta elhallgatni vitáját Budenz elől sem. 1880. március 13-án írott finn nyelvű levelében a következőket mondja:

„Urambátyám bizonyára csodálkozik, hogy finnül merészelek írni azután a kipurolás után, amit néhány hónapja Genetz komától kaptam — egészen barátian. De hál’ Istennek, eléggé hozzászóltam az ilyesmikhez, úgy hogy sokkal rosszabbat is el fogok viselni; nem tör az csontot. Egyébként Genetz komán a Kuukauslehti utolsó (februári) füzetében Rothsten még alaposabban elverte a port, mint rajtam, itt ti. ’úgy számláznak, ahogy fizetnek’.”²⁹

Jalava nem vett részt ebben a vitában, mivel Szinnyei elismerte, hogy a „finn férfiútól és írótól” segítséget kapott; lehet hogy Jalava ellenőrizte a fordítást. 1880. február 4-én Jalava felindultan ír Budenznek:

„Azok a hibák a fordításban, amikkel Genetz Szinnyeit vádolja, olyanok, amelyek nem is hibák, hanem amiben épp ellenkezőleg a tisztelt recenzens téved — olyanok, amelyek jogosságában kételkedünk — olyanok amelyek valóban indokoltak —, de amilyent minden írónk elkövet, a legjobbak is, és köztük maga Ahlqwist, a finn nyelv professzora és Genetz docens. — Szinnyei fordítása röviden szólva éppolyan jó, mint azok, amelyek legkiválóbb írónk kezéből kerülnek ki, és sokkal jobb, mint az átlagos fordítók munkái.”³⁰

Betegség miatt a színmű premierje 1880. május 4-re tolódott. A meglehetősen kellemes dalok megnyerték a közönség tetszését. Végül Szinnyeit is a függöny elé hívták. Később ez a színmű Mustalaiset vagyis magyarul Cigányok (és nem Cigány) címmel szerepel a Finn Színház műsorán, mivel már 1874-től műsoron volt egy hasonló című Tóth Kálmán-darab, A cigány. Ezt németből Tuokko, azaz Antti Törneröös fordította.³¹

²⁷ Suomalaisen teatterin historia. III. 18—20.

²⁸ MTA Ms. 4756/192.

²⁹ MTA Ms. 4756/193.

³⁰ MTA Ms. 5447/68 I, II.

³¹ ANTTI TÖRNERÖÖS, írónévén TUOKKO (1835—1898) költő, szorgos fordító. Színdarabokat fordított a Finn Színház részére, de munkája nem mindig talált tetszésre, ezért többek között Jalava javított rajtuk. Nyilván ezzel magyarázható, hogy a Suomalaisen teatterin historia (A Finn Színház története) c. műben közölt színdarabok jegyzéke szerint Tóth Kálmán darabjának fordítójaként Jalava szerepel; a darab nyomtatásban is megjelent, a fordító neve nélkül. Törneröös németből fordította A cigányt.

Budenznek írott leveleiben Szinnyei többször is bizonygatja, hogy az élete Finnországban „rendkívül kellemes, unalomról szó sincs”. A fiatalember önérzetének bizonyára hízelgett, hogy személyesen megismerkedhetett a kor legjelentősebb finn egyéniségeivel. A tanítvány szíves-örömet jelentette tanárának a következőket:

„(7. 12.) Megismerkedtem Ahlqvisttal is, ki intra parenthesis mondva, nem valami nagyon tetszik nekem; voltam ukko Snellmannál is, és a Seura [= a Finn Irodalmi Társaság] ülésén a múlt héten találkoztam Lönnrottal, ki néhány napra a városba jött. Aspelinnel, Godenhjelmel, Krohnnal stb. gyakran vagyok együtt.”³²

De a kellemes társasági élettől, a kivívott megbecsüléstől és elismeréstől függetlenül lelke mélyen aggodalom lappangott a jövőt illetően, hiszen előbb-utóbb a hazatérés is el fog következni. Már 1879. szeptember 16-án a következő sorokat írja Budenznek:

„Egy rám nézve fontos ügyben fordulok most k. Urambátyámhoz. Az egész csak egy, illetőleg két kérdés, melyre feleletet óhajtok. Említettem volt egyszer, hogy a jövő évben magántanárként szeretném magamat képesíttetni a finn nyelvből (vagy ha lehetséges, tágasabb körből), s azért bátorodom kérdezni Urambátyámtól: nincs-e ez ellen kifogása, s ha nincs: miféle föltételekhez köti képesíttetésemet? Bocsásson meg, hogy ily egyenesen teszem föl a kérdést, de k. Urambátyám jóindulata, melyet eddig tanusított irántam, fölbátorít erre; azután meg itt az ideje, hogy tisztába jöjjek azzal: lesz-e belőlem valami, vagy sem. Hogy pedig már most emlegetem ezt a dolgot, annak az az oka, hogy most itt vagyok a forrásnál, melyből meríthetek, s ha megtudom, mit követel tőlem Urambátyám, tudom magamat tanulmányaimban mihez tartani. Azért kérem k. Urambátyám szíves feleletét, s ezzel maradok

hálás tanítványa
(aláírás)³³

Szinnyei választ is kapott erre a levélre, de ezt sajnos nem ismerem. Életpályájáról még világosabban beszél 1880 tavaszán, április 10-én:

„Eddig nem tudtam, mért neheztel reám Urambátyám, — mert hogy neheztel, azt már rég észrevettem, hogy Önnek nem tetszik hogy én az Ország-Világ segédszerkesztőségét elvállaltam, valószínűleg azért, hogy ez talán el fog vonni a nyelvészeti tanulmányoktól. Ezért sietek magamat igazolni. K. Urambátyám jól ismeri viszonyainkat, s jól tudja, mily nehéz azon a pályán, melyet én választottam, zöld ágra vergődni. Nekem van képesíttésem, van két diplomám is, vannak jó embereim is, és igényeim sem nagyok, mert szépen beérném egy szerény segédtanári állással is, de nem tudok kapni. Ez nem az én hibám, se nem a miniszteré, mert ha üresedés nincs, a föld alól nem teremthet nekem állást. Várom kell tehát, míg lesz, de addig is kenyér után kell látnom. Az a segédszerkesztés meglehetősen kényelmes hivatal, mert alig lesz több dolgom napjában, mint a mit egy vagy másfél óra alatt elvégezhetek, így tehát nyelvészeti tanulmányaim folytatására elég időm marad. S ezt az időt azoknak is fogom szentelni, mert egyáltalában *nincs szándékomban a nyelvészettel fölhagyni*. Ezt kötelességemnek tartom kijelenteni, mert nagyon sajnálom, hogy magamra vontam k. Urambátyám neheztelését. Ezzel maradok

k. Urambátyámnak
tiszteelő öcsese
Szinnyei József”³⁴

³² MTA Ms. 4756/192.

B. F. GODENHJELM (1840—1912) pedagógus, író, képviselő, az egyetemen a német nyelv lektora.

J. KROHN (1835—1888) író, költő (SUONIO írói álnevet használt), a népköltészet kutatója, a finn nyelv és irodalom egyetemi magántanára, később rendkívüli professzora.

³³ MTA Ms. 4756/191.

³⁴ MTA Ms. 4756/194.

Már Szinnyei Finnországba érkezése előtt elért ide is a híre Vámbéry Ármin közép-ázsiai útjainak, többek közt a Suometar számolt be róluk 1856-ban (a 6., 10., és 17. számában), valamint a Kirjallinen Kuukauslehti 1868-ban (2. szám). Az „ugor—török háború” ekkor még nem tetőzött. A Kuukauslehti mégis fenntartással viszonyul Vámbéry kutatói képességeihez, és elutasítja az ő nézeteit: „Néhány előadásban, amit Angliában tartott, állítólag azt a feltevést védelmezte, hogy a magyar, úgymond, közelebb áll a törökhöz, mint a finnhez; de később úgy hírlik, elállt ettől az egyébként is már elvetett állásponttól.” — Jalavának hasonló a véleménye útikönyvében (322). Budapesti tartózkodása során Budenzcel ebéden volt Vámbérynél, és erről 1875. június 7-i levelében így számol be feleségének:

„Vámbéry nagyon helyes és kedves ember; hívott, hogy még elutazásom előtt keressem fel egy este, hogy búcsúzásképp igyunk még az egészségünkre. Megajándékozott dedikált fényképével is. Elhiheted, hogy egy csöppet büszke vagyok erre az Európa egy legjelentősebb személyiségével való ismeretségre.”³⁵

Finnországban tudtak róla, mennyire segítették Vámbéry kiadványai ennek a háborúnak a lángralobbanását. (Rendkívül világos képet fest erről a tudományos vitáról Lakó György professzornak A múlt magyar tudósai c. sorozatban 1980-ban megjelent könyve Budenz Józsefről, I. 50—64. l.) De arról is tudtak Finnországban, hogy a magyar közvélemény szerint „hízlegőbb volt a törökökkel atyafiságban lenni, mint a fókazsirt ivó finnekkel”. Finnországban egyértelműek voltak a frontvonalak: a nemzeti érületű finnek, a finn kultúra képviselői a finnugor nyelvrokonság híveinek táborába tartoztak, a svéd nyelvűek viszont kárörömmel és gúnyolódva írták, hogy a finnek hiába lelkesedtek a magyar rokonságért és sütkéreztek annak fényében, mivel ők „csak a halálra ítélt lappokkal, észtekkel és egyéb népekkel tartoznak együvé, amelyeknek a nevébe is szinte beletörök az ember nyelve”. Így írt egy svéd nyelvű helsinki lap.

Mit sem sejtve Szinnyei is a tűzvonalba került. A Pohjanmaai Diákegylet évi közgyűlésén 1879. november 9-én a magyar és a finn nép rokonságáról és hasonló történelmi szakaszairól tartott előadást.³⁶ Az Uusi Suometar így ír az esetről:

„A beszéd végeztével számos élénk »éljen« kiáltás hangzott, amely után egy magyar nemzeti indulót játszottak el. Az egylet kurátora ekkor karját nyújtotta az előadónak, és az egyleti tagok figyelme közepette két-háromszor körbelépkedte vele a termet. Amikor ez a magyar induló elhangzott, a pori [= finn nemzeti] indulóra zendítettek rá. Végül Donner professzor harsogó hangon kiáltotta: »Éljen Magyarország!«, melyhez mindenki élrágdatva csatlakozott, sokszorosán ismételve a kiáltást.”

A beszéd felkeltette a svéd lapok figyelmét, mivel olyan idő eljövételét jósolta benne, amikor a finn nyelv védői kimondhatják, miként a magyarok 18 évvel a szabadságharc után: „Most nem irgalomért esdekelünk, hanem parancsokat osztunk.” A radikális finn érzelműség, és ráadásul egy külföldi szájából nem volt a svédek nyérére.

³⁵ ILONA JALAVA fentebb említett művének 173. lapján.

³⁶ SZINNYEI beszéde megjelent az 1879. XI. 12-i Uusi Suometarban és az Ouluban kiadott Kaiku c. lap 1879. évi 47. számában.

Mivel a nyelvi harc javában dült Finnországban, visszatértek Szinnyeiék ehhez a beszédéhez, mert Szinnyei így ír Jalavának Magyarországról 1881. november 23-án:

„Úgy tűnik kellemes napok járnak felétek mostanában és miképp az újságok írják, úgy látszik, hogy a fennománia 'in floritu' van.

A svédek engem sem hagynak békén. Olvastad-e azt a rólunk írt kis jegyzetet az egyik svéd újságban, amelyben azt mondják, hogy »a magyar Szinnyei a Tokaji hazájából jött Finnország zord tájaira, hogy a Kalevala nyelvét kutassa. Különös kutatásokat végzett — Kangasala leányainak szívéről és nemzeti eszméről, olyan eszméről, amelynek egyszer, miként ő mondja, mély megvetéssel össze kell zúznia a svéd nyelvet, mint ahogy a magyar tette a némettel. A pohjanmaai egyetemisták ujjongtak és a nemzeti lapok titokban örömet lelték ebben. A fennomán diplomácia finn lányt adott ajándékba a magyarnak, hogy díszként viselhesse a keb-lóné...»³⁷

A Szinnyei — és egyúttal Jalava — ellen is irányuló támadások tovább folytatódtak a svéd nyelvű sajtóban, amikor Vámbéry műve, *A magyarok eredete* 1882-ben megjelent. Jalava bírálatot kért Szinnyeitől a nagy port felverő könyvről. A tanulmány megérkezett és 1883 elején meg is jelent a *Suometarban* (a 4. és 5. számban). Az elejéhez Jalava a következő sorokat fűzte:

„Mivel az a végkövetkeztetés, amire Vámbéry Á. professzor jutott, hogy ti. a finn és a magyar nyelv nem is rokonnyelvek, miként ezt eddig általában feltételeztük, bizonyos érdeklődést keltett Finnországban is — előlött a svéd fanatikuskok nagyon örvendeztek — írást kértünk lapunk számára erről a kérdéstről egy hozzáértő magyar férfitől, dr. Szinnyei Józseftől, aki volt szives kérésünknek eleget téve elküldeni nekünk ezt a tollából finn nyelven fakadó dolgozatot.”

Két svéd napilap azonnal reagált (Helsingfors 1883:6 és Helsingfors Dagblad 1883:21). Az előző stílusáról fentebb adtunk már ízelítőt. A lap azt írja, hogy „akadt egy magyar férfi, éspedig a bizonyos értelemben itt Finnországban is ismert magyar Szinnyei József személyében, aki megkísérelte egyesíteni azt, amit Vámbéry különválasztott. Az Uusi Suometar rendelt tőle egy tanulmányt, amely feltehetőleg Münchenhausen szalonadarakkája módján hírről-hírré körbejár majd a finn érzelmű sajtóban.”

Az ugor-török háború Magyarországon és Finnországban egyaránt a végéhez közeledett. Fölöttébb kedvező fogadtatásra talált Szinnyeiék a *Finn nyelv rokonai* című könyvecskéje (1883), amely *A magyar nyelv rokonai c. füzet* ikertestvére. Az egyetemista E. N. Setälä, a leendő híres nyelvész, a *Valvoja* című lapban (1883. 617—620) többek közt így nyilatkozik róla:

„Hadd ajánljuk a finn olvasótábor pártfogásába ezt a könyvet, emlékeztetve arra, hogy a finn közönségnek most először nyílik alkaloma arra, hogy könnyen érthető formában tájékozódjék olyan kutatási területről, amely hozzánk finnekhez annyira közel áll, és biztatva a közönséget, hogy éljen ezzel a lehetőséggel. Szeretnénk halánkat is kifejezni dr. Szinnyei Józsefnek, aki idegen létére időt szentelt arra, hogy pótolja irodalmunknak ezt a jelentős hiányát.”

Jelen a tanulmányban már többször esett szó arról a Finn Színházról, melynek megteremtése során a finn érzelmű értelmiség megtudhatta, miként indult be a megfelelő magyarországi művészeti intézmény. Szinnyei első finnországi útjának legkedvesebb és legértékesebb gyümölcse az volt, hogy

³⁷ A Finn Irodalmi Társaság irodalmi archívuma.

ebben a színházban talált élete párjára. A falu rossza még mindig műsoron volt, és fellépett benne egy a színházhoz 1876-ban szerződötetett tamperei ifjú hölgy, Hilma Rosendahl, aki a színháztörténet szerint „művelt és képzett, természet tekintve arányos és megjelenésére nézve megnyerő” volt.³⁸ A „táncmester”-nyelvszész egyre szorosabb kapcsolatba került a szereplőgárdával, és egyre nagyobb érdeklődést mutatott az ifjú Hilma Rosendahl iránt.

Szinnyei szerelme természetesen nem maradhatott titokban. Beszámolt róla levelében barátjának, Thallóczy Lajosnak, aki 1880. február 13. kelt tréfás válaszában megállapítja, hogy „benn vagy az aranyos kalitkában”. Szinnyei az ő számára „Finnusba ójtott testvér! Tanúlmányos czimbora!”, akivel lehet tréfálgozni. Thallóczy persze tudja, hogy Szinnyei komolyan beszélt:

„Fejezd ki jegyesednek őszinte jó kívánságaimat, magyarázd ki neki jeles voltomat s mondd meg neki, hogy olyan élete lesz neki itt, hogy még az a 77ik öregapja se dégált különben bor nélkül való hazájában . . . Első levelemben ki is fejeztem abbéli nézetemet, hogy finna lesz a párod, s im bevált a szó, amint dukál is.”³⁹

Akkoriban az ilyen házasság nem lehetett túl könnyű elhatározás egyikük számára sem. Az 1880. március 13-án kelt finn nyelvű levelében némi óvatossággal Szinnyei így írt Budenznek:

„Mit szól ahhoz, Bátyám, hogy magammal viszek Magyarországra egy finn aszszonykát? Ezután már senki, még a néhai Fogarasi sem tagadhatná a finn—magyar rokonságot. Nagyon kedves volna, ha Bátyám is eljönne Tamperéba, a nyáron tartandó esküvőnkre.” (Szinnyei a szótáríró Fogarasi Jánosra célzott, aki a mongol rokonság híve volt, és a jelek szerint kételkedett a finnugor nyelvrokosságban).⁴⁰

Jalava Szinnyeit megelőzve sietett hírt adni Budenznek Szinnyei szerelméről, hogy az semmiféle előítélettel ne viseltesen a menyasszony iránt amiatt, hogy színésznő. 1880. február 4-én kelt hosszú levelében Jalava többek közt a következőket írja:

„Hilma Rosendahl kisasszony nem holmi északi búbjós, hanem szeretetre méltó, jó szívu finn hajadon, akiért Jóska hálás lehet a sorsnak . . . (Ez a frigy) nem pillanatnyi fellobbanások és érzések hatására, könnyelműen kötődött. A kezdete időben legalább három hónapra megy vissza. A mi hajadonaink ugyanis oly különösek, hogy nem borulnak hanyatt homlok az első férfi nyakába, aki tetszését nyilvánítja irántuk — mégha ez egy csinos, fiatal magyar doktor is lenne. Meg akarják *ismerni* azt a férfit, aki az ő szerelmüket kéri, vannak-e olyan természetbeli sajátosságai, hogy a sorsukat vele mindörökre egybeköthetik. Ezt Jóska barátunknak is tapasztalnia kellett . . . mielőtt az a kis szó »igen« elhangzott . . . Most már nem marad egyéb hátra, mint hogy Szinnyeinek ti ott szereztek egy jó állást, hogy hozzáláthasson a „program” második részéhez, azaz a házassághoz . . . Most, hogy Szinnyei a magyar és a finn népet közelebb hozta egymáshoz, mint bárki más magyar vagy finn előttte, remélem, hogy a két testvérnép kapcsolatai ezenül még közvetlenebbek lesznek. Egy fiatalember már azzal fenyegetőzik, hogy elutazik Magyarországra, megbosszulni e bájos finn hajadonnak innét való elvitelét, és hogy majd Magyarországról elrabol egy szép leányt és idehozza.”⁴¹

(Csak később indult két finn nyelvész, Heikki Paasonen és Yrjö Wichmann ilyen leányrabló útra: mindketten magyar nőt vettek feleségül.)

³⁸ Suomalaisen teatterin historia. II. Helsinki 1907. 294.

³⁹ MTA Kézirattár. M. Ir. Lev. 4°. 181./3.

⁴⁰ MTA Ms. 4756/193.

⁴¹ MTA Ms. 5447/68 I, II.

Thallóczy Lajos még kétszer írt Szinnyeinek hazatérése előtt. Bár a levelek általában huncutkodón tréfás hangnemben íródtak, belőlük mégis az igaz barát szól az igaz barátához.

(1880. március 20.) „Te neked csak jót kívánhatok. Kívánom, hogy szívósságod soha cserbe ne hagyjon, s ha visszatérsz boldogon, velünk együtt segíts új irányt adni ennek a fékeveszteni kezdő nemzetnek. Ennek sikeresebb létesítésére, jó lessz, ha a bajszodat megnöveszted, mert arcképeden csak a bőrt látom. A menyasszony nem is mondhatja, hogy a bajszod alá csókoltt.”

(1880. április 22.) „Ugy hallám, hogy május 8án léssen az esküvő. Addigra külön levelet a nehézkes póstai közlekedés miatt sem írhatok, élek tehát alkalommal, s Neked, valamint kedves Menyasszonyodnak, majdan Nőnek frigyetekhez — legyek első — aki a legjobbakat kívánom, s légy meggyőződve arról, hogy míg a boncztan szerént az a négykamarás szívnek csúfolt húsdarab bennem is teljesíteni fogja az életprocessust, számodra is lesz abban kvártély, nem fényes ugyan, mert én s a fény muszka lábom állunk, de tartós. Egész életemben sajnálni fogom, hogy lakodalmatokban nem lehetek jelen, de a viszonyok megakadályozzák. Későbbben tartatván a lakodalom: megjöttem volna.”⁴²

1880. március 14-én lép fel a menyasszony utoljára a színházban — Szinnyei egy nappal korábban jelentette be eljegyzésüket Budenznak. A távozó színészről finn—magyar színű szalagokkal ékesített csokrot kapott a színház vezetőségétől. Jalava május 5-én Budenznak írott levelében így számol be az esküvőről:

„Tegnap előtt volt Szinnyei esküvője. Az esketés — a luteránus rítus szerint, mivel a katolikus esketés majd csak Bpsten lesz — az Óreg templomban történt, amely után a Finn Színház társalgójába mentünk, hogy igyunk az ifjú pár egészségére; a pohárköszöntőt Perander⁴³ professzor tartotta. Tegnap ugyanott búcsúébed volt az ifjak tiszteletére, ahol Krohn mondott nagy sikerű beszédet, Jóska Finnországba jövetelét Ilmarinen Észak hónapban tett leánykérő útjához hasonlítva. Együttlétünk nagyon kedélyes volt, — annyira kedélyes ti., amennyire csak lehetett, amikor a búcsú órája ütött. Este 8-kor ugyanis Szinnyei és felesége a Storfursten nevű gőzzel Revalon [Tallinn] keresztül elindult Lübeckbe, ahonnan aztán Berline, Drezdán, Prágán és Bécsen keresztül hazatér. Valamennyi ismerőse és jókora tömeg búcsúztatta a parton, és a hajó éljen kiáltások közepette úszott ki a kikötőből. Szinnyei sok jó baráttra tett itt szert, akik bizonyára gyakran gondolnak sóvárgással erre a derék fiatal emberre, szívből kívánva neki boldogságot és sikert.”⁴⁴

A kedves magyar vendégről a Suometar is írt ugyanabban az időben (az 55. számban), s bizonyára teljesen valóságúen: „Vadidegenként jött ide, megértette nemzeti törekvéseinket, lelkesedett értük és nyájas buzgósággal munkálkodott a javára.” Nem tartozik e tanulmány feladatai közé annak mérlegelése, mi mindenbe kezdett bele a nyelvész Szinnyei, és mit végzett, és az sem, milyen hatékonyan tevékenykedett hazájában a finnek és Finnország javára.⁴⁵ Mégis nyomatékosan fel akarom hívni a figyelmet arra, hogy milyen értékes Az ezer tó országa című útikönyve (1882): nekünk, a mai finneknek is kiváló korrajzot

⁴² MTA Kézirattár. M. Ir. Lev. 4°. 181./3.

⁴³ J. J. FR. PERANDER (1835—1885) a gyakorlati filozófia, később a pedagógia professzora; népszerű ünnepi szónok volt.

⁴⁴ MTA Ms. 5447/70.

⁴⁵ Szinnyei József emlékezete 1857—1957. MNyTK 96. Budapest 1958.

ARTTURI KANNISTO, József Szinnyei unkarilais-suomalaisten kulttuurisuhteiden vaalijana. JSFOu. 52(1943—44)/1:1—19.

ULLA HAUIA, József Szinnyei (1857—1943). Annales Universitatis Scientiarum Budapestiensis de Rolando Eötvös nominatae. Sectio Linguistica 9(1978):165—173.

ad, olyan kultúrtörténetileg értékes anyagot tartalmaz, hogy akár forrás-munkaként is megállja a helyét. A mű lényegét természetesen Szinnyei saját észrevételei és tapasztalatai szolgáltatják, de segítségére volt egy sor művelt finn is, akik megbízható forrásokhoz irányították őt. Az író alapállása pozitív, viszonya a finn természethez majdhogynem mámoros, úgy hogy olvastán finn íróink jutnak eszünkbe.

Nem nehéz Szinnyeire alkalmazni azokat a szavakat, amelyeket barátjáról, Jalaváról mondott 1916. május 29-én a Magyar Tudományos Akadémián tartott emlékbeszédében.⁴⁶ Tegyük a 'Magyarság' és a 'magyar' szó helyébe a 'Finnország' és a 'finn nép' kifejezést:

„Részletesen és behatóan ismertette az akkori viszonyokat s rövid áttekintést adta nemzetünk és irodalmunk történetének is. *Szinnyei* a *finnországi* állapotokat nem azoknak a szemüvegén át nézte, kikkel itt-tartózkodása alatt érintkezésbe került, hanem maga szemével nézett mindent. Nem fölszínes szemlélő, hanem igen jó megfigyelő volt. Könyvéből meleg rokonérzés árad ki, de a *finn nép* iránti szeretete nem tette elfogulttá; a fény mellett meglátta az árnyékot is. Rendkívül vonzóan van megírva ez a könyv s az olvasóközönségre igen nagy hatást tett.”

VILJO TERVONEN

József Szinnyeis erste Reise nach Finland

VON VILJO TERVONEN

Der bekannte ungarische Wissenschaftler der Finno-ugristik, JÓZSEF SZINNYEI kam als Schüler von Budenz im Alter von 20 Jahren in Finland an, um seine finnischen Sprachkenntnisse zu erweitern und das Land und die Verhältnisse des fernen, verwandten Volkes kennenzulernen. Der Verfasser bietet eine gründliche Zeitschilderung und er macht — während er Szinnyei und seine (finnischen und ungarischen) Zeitgenossen zitiert — die finnländische Aufenthalt Szinnyeis bekannt, während der der Wissenschaftler seine künftige Frau, Hilma Rosendahl, die Schauspielerin des Finnischen Theaters kennengelernt hat.

⁴⁶ SZINNYEI JÓZSEF, Jalava Antal külső tag emlékezete. A Magyar Tudományos Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek 17/10. Budapest 1916.

